

BÖLÜM 13

BİRİNCİ BASAMAK SAĞLIK HİZMETLERİNDE PANDEMİ YÖNETİMİ

Abdullah Emre GÜNER¹

GİRİŞ

Pandemi: Epidemiyolojik olarak, bir kıta hatta tüm dünya yüzeyi gibi çok geniş bir alanda yayılan ve etkisini gösteren salgın hastalıklara/epidemilere verilen genel bir addır. ⁽¹⁾ Bir hastalık belli bir bölgede, belli bir hızda görülüyorsa, o hastalık o bölgede endemiktir. Bir hastalık bir bölgede beklenilenin üzerinde bir hızda görülmeye başlar ise epidemik olur ki artık salgın başlamış demektir. Bu salgın bütün dünyayı etkileyecek şekilde yayılırsa, o zaman pandemiden söz etmek gerekir.

Dünya Sağlık Örgütü'ne (DSÖ) göre bir pandemi diyebilmek için;

- Dünya nüfusunun daha önce maruz kalmadığı bir hastalığın ortaya çıkışı,
- Hastalık etkeninin insanları kolayca enfekte edebilme özelliği,
- Hastalık etkeninin insandan insana kolayca bulaş yapabilmesi,
- Hastalık etkenine karşı çok az sayıda insanda immünitenin olması ve hastalığın yayılımı sırasında aşısının olmaması gerekmektedir.⁽²⁾

Dünya tarihine bakıldığında Pandemilerin çok eski yıllardan beri insanlığı etkisi altına aldığı, yapılan arkeolojik kazılarda görülen toplu ölümlerden anlaşıl-maktadır. Orta Çağ'ın sonlarından itibaren ticaret ve ulaşım ağlarının giderek ge-nişlemesi, denizciliğin ilerlemesi salgın hastalıklarda artış olmasına sebep olmuş-tur. Yeni Çağ boyunca eski enfeksiyon hastalıklarının yanı sıra yeni hastalıklar da ortaya çıkmıştır. 19. Yüzyılda ise demiryolu ve buharlı gemilerle daha da hızlanan ulaşım ve taşımacılık, ticari hava taşımacılığının yaygınlaşması, insanların küresel hareketliliklerini hızlandırdığından hastalıkların yayılması durdurulamayacak bir hal almıştır.

Aralık 2019 yılında Çin' in Wuhan kentinde ortaya çıkan ve COVID-19 en-feksiyonuna neden olan SARSCoV2 virüsü sebebiyle enfekte olan kişi sayısı hızlı

¹ Dr., İstanbul İl Sağlık Müdürlüğü, abduallahemreguner@hotmail.com

SONUÇ

Sağlık hizmetlerinin kapsamında, planlanmasında, örgütlenmesinde ve uygulanmasında halk sağlığı bakış açısına ve Birinci Basamak sağlık çalışanları insan gücüne ihtiyaç vardır. Bu pandemi deneyimleri, salgını bitirecek yegane uygulamaların, bu bakış açısıyla planlanan koruyucu sağlık hizmetleri olduğunu bize tekrar göstermiştir. Dünya tarihine bakıldığında, bulaşıcı hastalıkları önlemede bugüne kadar en etkili olmuş koruyucu sağlık hizmetlerinin sanitasyon ve aşular olduğu görülür. Tarihindeki ulusal aşı kampanyalarının başarıları ve bölge tabanlı örgütlenmiş koruyucu sağlık hizmetleri ile Türkiye Cumhuriyeti, COVID-19'un yayılımına direnmeye devam etmektedir. COVID-19 aşuları da salgın ile savaşımızda sağlık ordumuzun en önemli silahı haline gelmiştir.

Geçmişte olan halen devam eden ve ileride de görülecek olan pandemilerle mücadelede Birinci Basamak Sağlık Hizmetlerinin rolü büyüktür. Pandemi yönetiminde pandemilerin öncesi, pandemi anı ve pandemi sonrası çalışmalar planlanmalıdır. Türkiye' de Covid-19 Pandemisi ile mücadele kapsamında yürütölen çalışmalar, 2009 yılında ortaya çıkan H1N1 pandemisinde meydana gelen sorunlar temel alınarak hazırlanan Pandemik İnfluenza Ulusal Hazırlık Planı çerçevesinde şekillenmiştir.⁽²⁷⁾ Türkiye'de ilk vaka görölmeye başlamadan bu plan doğrultusunda Bakanlık bünyesinde Bilim Kurulu kurulmuştur. Bilim Kurulu, pandemiye hazırlık çalışmalarını başlatmış, laboratuvar ve insan kaynağı kapasitesini artırmaya yönelik çalışmalar planlanmış, organizasyon ve iletişim stratejilerinin geliştirilmesi amaçlanmıştır. Ayrıca hazırlık planında risk ve kriz yönetimi bağlamında plan, planlama ve koordinasyon, durumun izlenmesi ve değerlendirilmesi, koruma ve kontrol, tıbbi uygulamalar ve iletişim başlıkları altında izlenecek birtakım politikalar belirlenmiştir.⁽²⁶⁾ Belirlenen bu stratejilerin uygulanmasında Birinci Basamak Sağlık Hizmetlerinin rolü ve önemi büyüktür. Birinci Basamak Sağlık Hizmetlerinin güçlü olması, pandemi yönetiminin de güçlü olması anlamına gelir.

KAYNAKÇA

1. Vikipedi Pandemi (2020). *Özgür Ansiklopedi 2020*. (04.03.2021 tarihinde <https://tr.wikipedia.org/wiki/Pandemi> adresinden ulaşılmıştır.)
2. Epidemic Disease Occurrence (2012). *Principles of Epidemiology in Public Health Practice, Third Edition An Introduction to Applied Epidemiology and Biostatistics 2012*. 04.03.2021 tarihinde <https://www.cdc.gov/csels/dsepd/ss1978/lesson1/section11.html> adresinden ulaşılmıştır.
3. Arkeofili 2020. *Büyük Atina Vebası Demokrasinin Çöküşünü Hazırladı. 2020*. (06.03.2021 tarihinde <https://arkeofili.com/buyuk-atina-vebasidemokrasinin-cokusunu-hazirladi/> adresinden ulaşılmıştır.)

4. Live Science, All About History March 2020. *20 of the worst epidemics and pandemics in history 2020.* (06.03.2021 tarihinde <https://www.livescience.com/worst-epidemics-and-pandemics-in-history.html> adresinden ulaşılmıştır.)
5. Anadolu Eğitim ve Davet Gönüllüleri Platformu 2020. *Tarihin en büyük salgınları. Kara Veba Salgını (1346- 1350)* (06.03.2021 tarihinde <https://www.anadoluplatformu.org.tr/makaleler/huseyin-ozhazar-makaleler/tarihin-en-buyuk-salginlari/5-karave-ba-1346-1350/> adresinden ulaşılmıştır.)
6. BBC News, Türkçe (2020). *Koronavirüs: Tarihin akışını değiştiren beş salgın 2020.* (06.03.2021 tarihinde <https://www.bbc.com/turkce/haberlerdunya-51970490> adresinden ulaşılmıştır.)
7. Yaşayanlar İ. Bir hastalık olarak kolera ve tarihte kolera pandemileri. *Toplumsal Tarih, 2018;* 296 (2018) p. 49-55.
8. Euronews (2019) . *100 yıl önce 100 milyon kişiyi öldüren İspanyol Gribi'nin üzerindeki sır perdesi aralanamıyor 2019.*(07.03.2021 tarihinde <https://tr.euronews.com> adresinden ulaşılmıştır.)
9. Euronews (2020). *Tarihteki en ölümcül salgın hastalıklar neden ortaya çıktı ve nasıl sona erdi?* (07.03.2021 tarihinde <https://tr.euronews.com> adresinden ulaşılmıştır.)
10. Updated (2020). *Encyclopedia Britannica 2020.*(07.03.2021 tarihinde <https://Rogers K, Dude A, Siliciano R, Dorwick K. AIDS. www.britannica.com/ science/AIDS> adresinden ulaşılmıştır.)
11. World Health Organization (2018) . *HIV/AIDS. Data and statistics,2018.* (08.03.2021 tarihinde <https://www.who.int/hiv/data/en/> adresinden ulaşılmıştır.)
12. Encyclopedia Britannica, Updated (2020) . *The Editors of Encyclopaedia Britannica. SARS,2020.* 08.03.2021 tarihinde <https://www.britannica.com/science/SARS> adresinden ulaşılmıştır.
13. World Health Organization (2019). *Middle East respiratory syndrome coronavirus (MERS-CoV). MERS Monthly Summary 2019.* (08.03.2021. tarihinde <https://www.who.int/emergencies/mers-cov> adresinden ulaşılmıştır.)
14. Visual Capitalist (2020) .*Visualizing the History of Pandemics 2020.*(08.03.2021 tarihinde <https://www.visualcapitalist.com/history-of-pandemics-deadliest> adresinden ulaşılmıştır.)
15. Özdemir H. Salgın Hastalıklardan Ölümler: 1914-1918, *Türk Tarih Kurumu 2005.*
16. Akdur R. Sıtma ve Sıtma Salgınları Tarihi, Bilim Tarihi Araştırmaları 2006, Sayı:2:11
17. Temel M.K.(2012). 1918 Grip Pandemisi, Yüksek *Lisans Tezi 2012*, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü.
18. Dünya Sağlık Örgütü ve Türkiye ile İlişkileri. T.C. Sağlık Bakanlığı Dış İlişkiler Dairesi Başkanlığı, 1997, p. 5.
19. Topuz E. (2020). XIX. Van'da İlet-i Kolera ile Mücadelede Usul-i Karantina ve Kordon Uygulaması, *Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (Sayı: 48): 297-316.
20. Arık F.Ş. 1991. Selçuklular Zamanında Anadolu'da Veba Salgınları, *Tarih Araştırmaları Dergisi*, 15(26): 27-57.
21. Uludağ, O.Ş. (1938). Son Kapitulasyonlardan Biri: Karantina, *Türk Tarih Kurumu*, 2 (7-8): 445-467.
22. Unsal U. Eren N. Benli D. (1982). Sıtma Epidemiyolojisi. *Hacettepe Üniversitesi Toplum Hekimliği Enstitüsü.*
23. Söhrab M.(2019). Cumhuriyet Döneminde Sıtma İle Mücadele ve Yasal Düzenlemeler (1923-1946),*Akademik Tarih ve Düşünce Dergisi*, 1118-1121.

24. Nişancı D. (2020). Salgın Hastalıklar Ve Salgın Hastalıklar zelinde Sağlık Hakkına Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin Bakış Açışı İle Ulusal Mevzuatın Covid-19 zelinde Değerlendirilmesi. *TBB Dergisi*, 2020 (150).
25. Arslan İ. KARAGUL S. (2020). Küresel Bir Tehdit (Covid-19 Salgını) ve Değişime Yolculuk. *Üsküdar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (10): 1-36.
26. Duran H. (2020). Devletlerin Koronavirüsle Karşılaştırmalı Mücadele Stratejileri. *İstanbul: SETA Yayınları 2020*.
27. Sertdemir A.(2020). Türkiye'nin Koronavirüsle Mücadele Performansı zerine Bir Değerlendirme. *Nazilli İİBF Dergisi*, 1 (1): 15-26.